

Arhe XVI, 31/2019

UDK 1:331

DOI <https://doi.org/10.19090/arhe.2019.31.207-228>

Originalni naučni rad

Original Scientific Article

NEMANJA MIČIĆ¹

Novi Sad

PRIČA FILOZOFIJE PRIČA KAO RAD FILOZOFIJE I
FILOZOFIJA RADA (FILOZOFIJE): OGLEDI O
NARATIVNOM METODU KAO RADU JEZIKA U
SVETLU *DUHOVNOG ŽIVOTINJSKOG CARSTVA* IZ
HEGELOVE *FENOMENOLOGIJE DUHA*
(I DEO)

Sažetak: U ovim oledima ćemo pokušati da, putem priče filozofije priča, pokažemo nešto drugačiji ugao posmatranja filozofije rada (filozofije), koja se može iščitati iz Hegelovog odeljka *Duhovno životinjsko carstvo i obmana ili sama stvar*, iz *Fenomenologije duha*. Umesto praćenja uobičajenih tekstova, koji na ovaj Hegelov narativ reaguju tumačeći ga iz vizure opisa intelektualnog ili akademskog rada i angažovanja, ili pak rada *uopšte*, sa naše strane bismo želeli najpre da pokažemo da je svaka delatnost u prvom redu jezičko-pripovesna, kao i da su rezultati rada jezika uvek neke (kontingentne) priče. One svoju aktualizaciju imaju samo putem neprestanog odnošenja sa drugim pričama, u čistom narativnom mnoštvu, koje jezik fundamentalno manifestuje. Ukoliko ima bilo kakvog rada i delatnosti, ono je jezičko-narativno. Videćemo koliko nam Hegelova studija i njen spekulativni karakter može pomoći ili odmoći u pokušaju kristalisanja te priče filozofije priča, kao filozofije rada (filozofije).

Ključne reči: narativ, priča, mnoštvo, kontingencija, rad, filozofija, delanje, Hegel, duhovno životinjsko carstvo

¹ E-mail adresa autora: nm.ulysses@gmail.com

UVODNA RAZMATRANJA

Čitati odeljak *Duhovno životinjsko carstvo i obmana ili sama stvar*, iz Hegelove *Fenomenologije duha*, kao analogiju intelektualnog, akademskog života, znači, pre svega, ispričati *jednu* priču. Međutim, ona nikada nije *ista* – ne samo u smislu da je različiti autori izlažu različito, jer su oni kao takvi u potpunosti u drugom planu, već je svako jezičko proizvođenje, koje za svoj sadržaj uzme neku temu, uvek ponovljeno samo kao *razlika*. Tom razlikom naslućuje se čisto mnoštvo narativa, čija kontingencija se mora krajnje ozbiljno razmotriti. Drugim rečima, nevezano za to da li su se ovom temom na uporediv način bavili autori poput Pinkarda (Pinkard), Fricmana (Fritzman), Rojsa (Royce), Lovenberga (Loewenberg), Šapira (Shapiro), ili Gerera (Guerrero), pripovesti koje nam oni donose omogućene su određenom narativnom konstelacijom, ili konstelacijama kojima i Hegelov narativ nesumnjivo pripada. Već je jasno da za nas narativ ili priča, kao, uostalom, ni jezik, ne mogu imati onakav status kakav oni kao *pojmovi* imaju unutar „pozitivnih nauka“ poput lingvistike, naratologije, ili većeg dela filozofije jezika. Priče donose i ove narative: narativi nemaju početak, kraj, sredinu, niti mogu biti definisani i opisani drugačije nego putem priča. Na tragu Vilhelma Šapa (Schapp), rekli bismo da jezik(-)priča priča priču.

Ovde se nećemo naširoko baviti genealogijom ove priče filozofije priča, za koju je za sada dovoljno pomenuti da vlastiti sadržaj crpi u prvom redu iz narativa savremene filozofije jezika, strukturalizma i poststrukturalizma, dekonstrukcije, hermeneutike, fenomenologije, kao i svih onih polja iz kojih se smatra mogućim uočavanje ove fundamentalne narativnosti svakog jezičkog događanja. S tim u vidu, potrudimo se da na Hegelovom primeru, koji se bez pogovora tiče svojevrsne filozofije rada (filozofije), ponudimo rad jezika koji bi insistirao na tome da se u razmatranju delatnosti ne sme prevideti njen pripovedno-jezički karakter. Zbog toga smatramo od izuzetnog značaja udruživanje ove priče filozofije priča i filozofije rada (filozofije). Rezultat će, to već možemo da naslutimo, biti neka pripovest; ali, takođe smo mišljenja da ovaj sinkretički amalgam dve, na prvi pogled možda i nespojive pozicije, može doneti dosta toga produktivnog. Valorizacija te produktivnosti će

biti odmerena u odnosu na datu pripovesnu konstelaciju: ova priča filozofije priča će, poput bilo koje druge, biti ponuđena mnoštvu narativa da je na ovakav ili onakav način iskoriste za vlastite pripovesne momente. Upravo Hegel nam može pomoći da prepoznamo jezičko događanje kao takav rad.

Sintagma „akademska životinja“² je, kao, uostalom, i „politička“, „jezička“, ili pak „nativna“, uvek jedan *narativni konstrukt*. „Čovek“ je, takođe, jezičko(-)pripovesni konstrukt, koji svoje mesto pronalazi samo kao tema (mnogih) priča i narativnih konstelacija: „Čovek ne postoji pre jezika, bilo kao vrsta ili kao individua. Nikada ne nailazimo na situaciju u kojoj je čovek odvojen od jezika, koju on onda opisuje ne bi li „iskazao“ šta se događa sa njim: jezik je taj koji pruža definiciju čoveka, a ne obrnuto.“³ Ili, Šapovim rečima: „Čovek nije čovek od krvi i mesa“.⁴ U tom smislu, „rad čoveka“ je, prvenstveno, *rad jezika*, tj. priča koje stoje na svakom mestu gde se pojavljuje jezik.

Das geistige Tierreich predstavlja treći odeljak dela *Fenomenologije posvećenog umu*, a tiče se, barem u većini interpretacija, načina i odnosa pojedinačnog, individualnog delanja i mesta, uloge toga delanja naspram onoga što bi se moglo nazvati „društvenim“, kao i odnosa između „inicijalne“ i „opšte“, „univerzalne“ same stvari:

„Kao takvo, drugi će određivati značenje dela i tumačiti ga. Originalna svrha, koja je podstakla delanje koje je nešto proizvelo, nestaje. Ovo je „kontingencija delanja“, gde je svrha delanja sama određena delanjem. Rezultujuće delo je *die Sache selbst*, ili „sama stvar“. Pošto je omogućena delatnostima, sama stvar je uvek zadobijena; svrha je uvek ispunjena. Na ovaj način, sâmo delanje individue je sama stvar.

² Videti: Guerrero, Miguel D., *The Academic Animal is Just an Analogy: Against the Restrictive Account of Hegel's 'Spiritual Kingdom'*, *Stance*, Volume 9, April 2016.

³ Barthes, Roland, *The Rustle of Language*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1989., str. 12-13.

⁴ Schapp, Wilhelm, *In Geschichten Verstrickt. Zum Sein von Mensch und Ding*, Vittorio Klostermann GmbH, Frankfurt am Main 1985. (5. Auflage 2012.), str. 105.

Zato dok može delovati da se individue interesuju za samu stvar, one su zapravo zainteresovane njom samo u vidu sopstvenih delatnosti“.⁵

Na osnovu ovih postavki (koje su uvek postavke nekog narativa: u ovom konkretnom slučaju, to je narativ filozofije priča), „društveno utisnuta individualna delatnost“, proizvod je narativne konstelacije koja omogućuje i isporučuje ove teme „društvenosti“, „individualnosti“, „delatnosti“, itd. Narativno čvorište, kao skupina mnoštva priča, sabranih u onome što se dominantnim konstelacijama naziva npr. „individuumom“, donosi, pruža priče, koje zapravo nikada nisu do kraja njene vlastite. Uvek je već jezik, tj. narativni horizont kojem narativno čvorište pripada, uslovio u određenoj meri to *kojih*, ako ne *na koji način*, će priča biti. U suprotnom, ne bismo mogli da govorimo uopšte o tome da neke priče, svojim sadržajima, pripadaju zajedno nekom pripovednom polju. Drugim rečima, umesto da govorimo o „individuama koje delaju u svetu“, imamo posla najpre sa pričama, koje interaguju sa drugim pričama. Način na koji se događa ta interakcija je ono gde Hegelov narativ može pomoći priči filozofiji priča i obrnutno: u pokazivanju da, prvo, „materijal“ nekog rada priča (koji je sama priča) biva dalje predat drugim pričama, unutar nekog pripovednog horizonta, gde je „javni domen“ samo momenat ulaska u dalje odnose te priče sa drugim pričama (nema „spoljašnjosti“, niti „unutrašnjosti“ priča, tzv. „materijalni svet“ je, kao i „duhovni“, takođe, ništa drugo do svet priča – „nema ništa van priča“, rekli bismo, na tragu Deride). Drugo, pošto smo rekli da su priče predate *drugim pričama*, podsetili smo na to da one nisu date u posed nekim individuumima, koji zatim vrše tumačenja i procene tih priča, a da nisu i sami omogućeni narativno. U onome što se naziva „javnim domenom“ imamo odmeravanje neke priče, ili skupine priča, prema određenoj konstelaciji – ove priče često imaju kongruentne vokabulare, ali to svakako ne mora biti slučaj. Treće, ovaj „nestanak originalne svrhe“ priče, u trenutku kada ona stupi u interakciju sa drugim pričama, upućuje upravo na *kontingenciju priča*. Priče su drugim pričama date na milost i

⁵ Guerrero, Miguel D., *The Academic Animal is Just an Analogy: Against the Restrictive Account of Hegel's "Spiritual Kingdom"*, Stance, Volume 9, April 2016., str. 59-60.

nemilost daljih redeskripcija njihovih sadržaja. Narativ ne može kontrolisati ili sprečiti ovaj prodor drugih narativa u njega; možda baš zbog toga što ni sam nije nekakav „originalni sadržaj“ i tvorevina, već svoju genezu duguje različitim pripovесnim slojevima, koji ga na takav način isporučuju i omogućuju. Ovoj kontingenciji priča odgovara *kontingencija delanja*, o kojoj Hegel bez zadržke govori: „[M]aterijal tvorenja i svrha delanja nalaze [se] u samom delanju“.⁶ Rezultat toga je *die Sache selbst*, sama stvar.

Ono što je „sama stvar“ kod Hegela, za nas nije ništa drugo do ono što bismo opisali kao mogućnost određene narativne konstelacije da postavi sebi nekakav cilj: suštinu, istinu, ili bilo koju drugu kategoriju, u vlastitom sklopu, pa i ovu samu mogućnost postavljanja cilja ili svrhe. Taj sklop čine priče koje se formiraju unutar ili oko datog pripovесnog horizonta koji, delanjem čiste mnoštvenosti priča sa uporedivim temama, dobija dalje razrade na osnovu svojih pravila igre, ili odstupanja od njih, ali to čini uvek kroz *druge* narative – njihovo ponavljanje je, kako je rečeno, ponavljanje razlike. Narativna konstelacija je u stanju da ispostavlja nešto kao svoj cilj, delanjem različitih priča, koje saučestvuju u datom programu. Međutim, taj program, kao i narativna mreža okupljena oko njega, apsolutno su kontingentni i nepoopštivi. Teme koje neka pripovесna konstelacija kandiduje nikako ne mogu biti sadržane u *svim* pričama. Čisto mnoštvo priča nije nekakav prosti skup priča, već je jeziku, koji prebiva uvek u ovom čistom mnoštvu, ponuđeno da dalje isporučuje ovo pripovесno mnoštvo, koje je „on sam“. Ovu odrednicu, kao i svaku drugu, takođe priče mogu odlučiti da zadrže ili odbace. To je potvrda i izraz te čiste mnoštvenosti i kontingencije.

Sama stvar, bivajući omogućena ovim pripovесno(-)jezičkim radom neke konstelacije, uvek je zadobijena: „[C]ilj je uvek ostvaren“.⁷ Ovde se možemo setiti i onog čuvenog Ničeovog uvida o tome da smo

⁶ Hegel, G. V. F., *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd 1986. (prev. Popović, Nikola M.), str. 233.

⁷ Guerrero, Miguel D., *The Academic Animal is Just an Analogy: Against the Restrictive Account of Hegel's "Spiritual Kingdom"*, *Stance*, Volume 9, April 2016., str. 60.

svet prvo „logicizirali“, a onda nastavili da se divimo tome kako on počiva na zakonima te logike.⁸ Ali delanje pojedinačne priče ne mora biti upućeno striktno ka samoj stvari neke određene narativne konstelacije – to se, takođe, mora uzeti kao kontingentno. Svaka priča može suštinski biti priča „za sebe“, te kao takva je ponuđena različitim drugim pričama i pripovесnim horizontima, čija sama stvar, kao pripovесno odmeravanje u okviru datih pravila igre, ne mora biti uopšte kao takva prisutna ili određena. Drugim rečima, ona ne mora biti tematizovana u svim okvirima, s obzirom da čisto narativno mnoštvo iskazuje sebe kroz različite pojavne oblike. Pripovесni horizont ne mora pokazivati tendencije, tj. pretendovati ka ostvarenju nekih unutrašnjih ciljeva, ukoliko ih sam ne uspostavlja. Stoga, čitav Hegelov opis dinamike zablude, iskvarenosti, poštenja, želja, itd.⁹, gde individue zapravo „egocentrično delaju“, brinući se prvenstveno o ispunjenju sopstvenih ciljeva, a predstavljajući ih kao univerzalne, za nas može biti samo deskripcija stanja nekog pripovесnog horizonta, gde ni sama ta deskripcija, kao ni pripovесni horizont, ne mogu zadobiti bilo kakav transnarativni status. Takođe, ne možemo procenjivati značaj, vrednost ili istinitost određene jezičke igre, pomoću nekih spolja uvedenih pravila, a koja dolaze od narativa generisanih van tog konkretnog okvira. Isto tako, ne možemo očekivati ni to da Hegelov narativ pruži u potpunosti veran prikaz nekog događanja koje se odvija nezavisno od same konstelacije

⁸ „Ako neko sakrije jednu stvar iza grma, traži je i nalazi upravo tamo, zbog tog traženja i nalaženja ipak ne zaslužuje neku posebnu hvalu. Međutim, tako stoji sa traženjem i nalaženjem „istine“ unutar područja uma. Ako zadam definiciju sisara i onda izjavim, pošto sam promotrio jednu kamilu: „to je sisar“, time sam doduše obelodanio jednu istinu, ali sa ograničenom vrednošću, hoću da kažem da bi ta istina bila potpuno antropomorfna i ne bi sadržala nijednu tačku „istinitu po sebi“, stvarnu i opštevažeću, bez obzira na čoveka. Tragalac za takvim istinama istražuje, u stvari, samo preobražaj – sveta u ljudima. On teži za razumevanjem sveta kao čovekolike stvari i, u najboljem slučaju, dospeva do osećanja izvesne asimilacije“. Niče, Fridrih, *Knjiga o filozofu (Saznajnoteorijski uvod o istini i laži u izvanmoralnom smislu)*, Grafos, Beograd 1987. (prev Aćin, J.), str. 81.

⁹ Up. Hegel, G. V. F., *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd, 1986. (prev. Popović, Nikola M.), str. 242.

koja ga daljoj pripovednoj redeskripciji nudi. U tom smislu, narativ „same stvari“ može funkcionisati samo dotle dok to neka vrlo konkretna priča, ili skupina pripovesti, prihvati za svoj temat. Priča filozofije priča se, kao što smo videli, može na ovaj Hegelov narativ nadovezati i time pokazati rad određenih priča i konstelacija. Na tom svom putu ona, kao i bilo koja druga priča, može odabrati mnoštvo smerova: od onog koji u jednom segmentu prihvata elemente priče sa kojom stupa u odnos („sama stvar“ kao mogućnost pripovednog horizonta da sebi postavi nekakav cilj, i da mu se pojedinačne priče u tome pridruže, jer je to, zapravo, i njihov cilj, iako one toga još nisu svesne, te delaju iz pobude za vlastitim ostvarenjem); u drugom segmentu ona odbija da se saglasi u svom pripovedanju sa problematičnim delovima („sama stvar“ ne mora biti uopšte tematizovana, svrhe i ciljevi u ovom smislu joj mogu ostati u potpunosti strani); zatim ona može krenuti u pravcu daljih razrada vlastitih postavki, ili od njih odustati – ali ona uvek priprema teren za mogućnost da bude drugačije ispričana. Međutim, čak i ukoliko se to ne dogodi, ostaje njen poziv na igru deskripcije i redeskripcije, kojem se jezik(-)priče uvek odazivaju, na taj način iznova potvrđujući tu čistu mnoštvenost.

Werk kod Hegela ima krajnje interesantan prizvuk dvostrukog značenja: „[N]ečega poput umetničkog ili književnog proizvoda i uobičajenog značenja koje naprosto upućuje na rezultat onoga što je neko uradio“.¹⁰ Ovaj prizvuk omogućava nešto obuhvatniji pristup i odnošenje prema predmetnom odeljku *Fenomenologije duha*. Taj pristup bi podrazumevao da se *Duhovno životinjsko carstvo* ne obraća samo intelektualcima, učenjacima i umetničko-književnom ili akademskom angažovanju pojedinaca, kojima Hegel želi naprosto da skrene pažnju da je njihovo delovanje umnogome samousmereno, te kao takvo nedostatno u pružanju konkretnijeg doprinosa, već se tim odeljkom smera na daleko širu sliku: ona bi trebalo da obuhvati *sve* delatnike unutar *Duhovnog životinjskog carstva*: „*Das geistige Tierreich* nije samo prikaz individua

¹⁰ Pinkard, Terry, *Shapes of Active Reason: The Law of the Heart, Retrieved Virtue, and What Really Matters*, u: *The Blackwell Guide to Hegel's Phenomenology of Spirit* (ed. Westphal, Kenneth R.), 2009., str. 144.

iz drugog dela *Uma*, obučenih u drugo odelo (npr. ono akademsko). Umesto toga, *das geistige Tierreich* je pak još jedan univerzalni oblik svesti koji Hegel razmatra u *Fenomenologiji*. To jest, kao individue, svi smo pripadnici *das geistige Tierreich*.¹¹ Ipak, iako nešto šira, ova slika traži i neka druga proširenja, kao što je svakoj priči dato da tako nešto može inicirati, dolazeći u fokus iz pozadine čistog narativnog mnoštva. S tim u vezi, možemo li priču filozofije priča smatrati formom apsolutnog znanja? Da bismo uopšte započeli rad jezika(-)priče u tom smeru, moramo razumeti svu važnost ovog odeljka. On ne pokazuje samo da „sve individue“, putem mnoštva priča, mogu pripadati nekoj konstelaciji, koja je u mogućnosti da ih poveže, dajući im dalja usmerenja, u vidu svrha i ciljeva. Praveći očiglednu razliku između „inicijalne“, „početne“ same stvari i opšte, univerzalne, Hegel naslućuje da priče svoju samu stvar mogu odrediti tek naknadno, *post festum*.¹² To znači da priče, u svom začetku, nemaju određen nekakav jasno definisan cilj ili svrhu – one te kategorije stvaraju imanentno i usputno. Istovremeno, ovo prihvatanje univerzalne, opšte same stvari, vodi do apsolutnog znanja.¹³ Sa druge strane, vreme je da potvrdimo i da ove priče ipak nikada ne mogu biti u potpunosti *iste*, ma koliko se potrudili i bili spremni da odemo daleko u pokušaju postizanja saglasja narativa. Usled toga, priča filozofije priča može dakako biti naknadno inspirisana pričom o apsolutnom znanju, ali bi zaista bilo neprimereno stavljati između njih bilo kakvu vrstu ekvivalencije. Ipak, ovo analoško mišljenje izgleda krajnje karakteristično za priče: podsetimo se samo Fajingerove (Vaihinger) „*als-ob* filozofije“. ¹⁴ Na tragovima drugih priča, primerice one Bahtinove (Bakhtin), radi se uvek o svojevrsnoj *heteroglosiji*, gde

¹¹ Guerrero, Miguel D., *The Academic Animal is Just an Analogy: Against the Restrictive Account of Hegel's 'Spiritual Kingdom'*, *Stance*, Volume 9, April 2016., str. 63.

¹² *Ibid.*, str. 64.

¹³ Up. Vereme, Donald Phillip, *Hegel's Recollection: A Study of Images in the Phenomenology of Spirit*, State University of New York Press, Albany, 1985., str. 98-99.

¹⁴ Up. Vaihinger, Hans, *Die Philosophie des Als-Ob*, Verlag von Felix Meiner, Leipzig, 1922.

priče pričama pružaju priliku da nastupaju jednoobrazno, kao koegzistencija raznovrsnih narativa. Ta polifonija¹⁵ čistog mnoštva priča završava katkad u unisonom, harmoničnom odnosu određenih narativa, gde se gotovo ne primećuje da tih glasova ima više; dok, sa druge strane, odnošenja priča završavaju u kakofoniji, u kojoj je teško jasno razaznati jezičko događanje. U svakom slučaju, nijedan od ovih odnosa nije apsolutno favorizovan ili odbačen – sredenost i haotičnost takođe pronalazimo samo u pričama. Apsolutno znanje, time što je usmereno većinom na pokazivanje ukidanja distinkcije između subjekta i objekta,¹⁶ već je na gotovo istovetnom putu kao i priča filozofije priča, u kojoj tek, sa njene strane, o ovom uvidu biva zaista posvedočeno. Zbog toga, između ostalog, nema ni suštinske razlike između naracije i priče.

¹⁵ I ovim terminom upućujemo najpre na Mihaila Bahtina i njegove razrade koncepata polifonije i dijalogizma. Up. Bakhtin, Mikhail, *Problems of Dostoevsky's Poetics*, Theory and History of Literature, Volume 8 (ed. and trans. Emerson, C.), University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 1999.; Bakhtin, Mikhail, *The Dialogic Imagination*, University of Texas Press, Austin 1981. (ed. and trans. Holquist, M., Emerson, C.). Oni mogu poslužiti da se ukaže na neodrživost pristupa po kojem određeni narativ pruža, demonstrira *jedan glas*, koji dolazi iz nekog objektivno postojećeg sveta, nezavisnog od *mnoštva narativa/glasova*, a koji taj „svet“ zapravo omogućuju. Poput načina na koji Bart dovodi u pitanje mogućnost da pojmovi poput autora, intencije, neke jedinstvene svesti, koja na jezičku scenu samostalno izvodi likove, teme, motive, itd. budu polazišne tačke, tako i Bahtin pokazuje da jezičko događanje ne može biti na ovaj način privatizovano i monopolizovano. Glas autora ostvaruje se uvek mnoštvom različitih uglova i perspektiva, koje su za nas uvek neki narativi. U tom smislu se ne možemo ograničavati (samo) na tekstove i narative shvaćene krajnje jednodimenzionalno, kao proizvode rada „duhovnih stvaralaca“, ljudi posvećenih cilju iznošenja na videlo jezika(-)priča, koji su navodno „u njima“. Jezik(-)priče se ne mogu apsolutno na ovakav način lokalizovati. To bi, ponovo, bio izraz „monologizma“ nekog narativa, ili narativne konstelacije, njegove „homofonije“. Jezik nema drugih naratora do svojih vlastitih narativa, koji iz svog čistog mnoštva pronalaze svakakve vrste kontingentnih opisa, uključujući i ove.

¹⁶ *Ibid.*, str. 66-67.

Narativ Hegelove *Fenomenologije duha* može se posmatrati istovremeno kao *preskriptivno* i *deskriptivno* sredstvo jezika(-)priča, za događanje filozofskog, kao i bilo kojeg drugog rada. Šta primer *Duhovnog životinjskog carstva* može da pokaže? Za nas, Hegelova filozofija u celosti se, pre svega, može uzeti kao nagoveštaj i izraz pomenutog jezičko-pripovednog mnoštva. Hegelova filozofija je, kao *veliki narativ*, onaj koji vrši kreativnu redeskrpciju jezika na volšeban način. Ova sintagma „veliki narativ“ bi sada mogla biti posmatrana bez navike njenog povezivanja sa bilo kakvom pežorativnom konotacijom, koja bi eventualno dolazila iz pravca postmodernističkih kritika, na tragu Liotara. Iz perspektive priče o filozofiji priča, ne možemo pronaći ništa po sebi maligno u generisanju tih „velikih narativa“, s obzirom da se to sada, iz vizure priče filozofije priča, posmatra samo kao još jedan u nizu načina pojavljivanja jezika(-)priča. Povest filozofije nam donosi više nego vredna svedočanstva ovog rada jezika i sama ukida moguće despotizme ili autoritarnosti, koje se unutar nje mogu skrivati. Oдавde ćemo nastaviti sa primenom narativnog metoda na sva tri podnaslova unutar *das geistige Tierreich* odeljka, te pokušati da pokažemo unakrsni rad priča (tj. priče filozofije priča i Hegelovog narativa o filozofiji rada (filozofije)) i rezultat tog međusobnog odnošenja, koji je uvek – priča.

INDIVIDUALITET, REALAN SAM PO SEBI I ZA SEBE

Za Hegela je ono opšte obdarenost i sposobnost, te to opšte, koje je u „pokretnom prožimanju“ sa individualitetom, čini svrhu i suštinu one samosvesti koja je „shvatila pojam o sebi“: „Samosvest je sada shvatila pojam o sebi koji je prvo bio naš pojam o njoj, naime da u izvesnosti o samoj sebi predstavlja sav realitet; i sada je za nju svrha i suština pokretno prožimanje onoga što je opšte, – obdarenosti i sposobnosti, – i individualiteta“.¹⁷ Odakle bi dolazila tvrdnja da je samosvest u ovom smislu „sav realitet“, ako ne prvo iz jezika(-)priča? Ovde je u opticaju i pitanje kako ta samosvest, kao realitet, naprosto postaje nešto za šta

¹⁷ Hegel, G. V. F., *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd 1986. (prev. Popović, Nikola M.), str. 232.

možemo reći „ima je“. Ali ovo ne mora nužno da bude problem. Čak bi se možda očekivalo i to da, nakon uviđanja čistog narativnog mnoštva i kontingencija priča, zauzmemo jedan krajnje afirmativan stav prema ovakvim izletima i ekskurzijama jezika u kreativne redeskrpcije sopstvenih okolnosti. Zbog toga, nakon primene narativnog metoda, koji se ovde preporučuje, ne bi bilo uputno zahtevati da on donosi bilo kakvu vrstu „spoljašnjeg prekoračenja“, u smislu „objektivnog napretka“ u odnosu na narative na koje se primenjuje. Utoliko je apsolutno moguće odati počast onoj pripovednoj konstelaciji za koju se ispostavlja da ne reflektuje do kraja ovu fundamentalnu narativnost jezika. U krajnjem, mi bismo i na osnovu ove Hegelove konstatacije o samosvesti koja, shvatajući pojam o sebi (a koji je prvo bio „naš“ pojam o „njoj“), mogli da prepoznamo određeni narativni šablon koji priča o filozofiji priča neretko preuzima, u pokušaju vlastite samo-eksplikacije! Što je, sa naše strane, naravno, potvrda toga da jezik neprestano vrši ova *prožimanja* svojih sadržaja, koji su uvek priče; a te priče pripovedaju o svakom realitetu, o svakoj samosvesti, o onome opštem, o individualitetu, kao i obdarenosti i sposobnosti. Nekim od tih priča saopštavaju se narativi o tome da nečega „ima“, „nema“, da je ovakvih ili onakvih karakteristika, itd. Bez narativa je takvim momentima, koji su uvek pripovedni, nemoguće pristupiti.

Imajući to u vidu, možemo li reći i, na primer, sledeće: priča je sada, kroz priču o filozofiji priča shvatila, došla u situaciju da reflektuje pojam o sebi kao takvoj pripovesti, naime da u izvesnosti o samoj sebi predstavlja *sav realitet*, tj. da je sav „realitet“ (za nju je „realitet“ sve ono čega ima putem priča(-)jezika, a čemu ništa ne izmiče) ništa drugo do kontingentna priča *u* i, istovremeno, *o* čistom mnoštvu priča? Te tako i ona sama mora sebe neprestano opisivati kao nepoopštivu i kontingentnu, datu drugim narativima da nad njom izvrše dalju redeskrpciju, tako da npr. ona u nekom od svojih nastavaka prihvata da se njena pozicija može opisati kao takva da su za nju „svrha i suština pokretno prožimanje onoga što je opšte – obdarenosti i sposobnosti – i individualiteta“? Eto primera načina na koji narativi mogu ulaziti u interakcije, čiji rezultati su međusobne (re)deskrcpcije! Konkretno, ovde na delu je (jezikom) ponuđen jedan od mnogobrojnih, a mogućih načina na koji se pripovesti

daju ukrstiti, tako da se istovremeno nadopunjuju. Nijedan od narativa nije potrebno instituisati kao preovlađujući – daleko interesantnijim se pokazuje raspoznavanje ovog načina rada jezika i priča koje se usput donose, ili su u stanju da svojom neprestanom delatnošću sprovedu.

Priča o filozofiji priča, poput uma, više ne traži „da sebe prvo proizvede kao svrhu u suprotnosti prema neposredno bivstvujućoj stvarnosti“, jer ona prepoznaje da druge „stvarnosti“¹⁸ i nema do one pripovedne. Priča o filozofiji priča za svoj predmet ima čisto mnoštvo kontingentnih priča, ili ona jeste ona priča koja je, pomoću priča, u stanju da reflektuje sebe, kao i svo drugo jezičko događanje, kao uvek pripovedno; kao što „samosvest ima za svoj predmet čistu kategoriju, ili ona jeste ta kategorija koja je postala svesna sebe“.¹⁹ Priča o filozofiji priča se takođe ne obračunava sa drugim pričama,²⁰ ali one ne leže iza nje u nekakvom zaboravu, već se ozbiljno računa na mogućnost njihovog ponovnog aktiviranja i aktualizovanja, odnosno, nikada se ne pretpostavlja da su one skončale u svim momentima ili pojavnim oblicima.

Sa druge strane, priča o filozofiji priča ne odbacuje apsolutno niti suprotnosti, niti svako uslovljavanje svoga tvorenja; ona zapravo prepoznaje da priče same kreiraju ove rešenosti, uključujući i one izbore o tome da li one „kao čiste polaze od sebe i ne kreću se ka nečem drugom već ka samim sebi“.²¹ Tu se prepoznaje sav značaj reflektovanja vlastite kontingencije. Ali priča o filozofiji priča mora računati i na mogućnost njene redeskripcije čak i kao one koja „kao čista polazi od sebe i ne kreće se ka nečemu drugom već ka samoj sebi“. Njoj je preporučeno da prati logiku *asemblaža*, odnosno, logiku *mnoštva* ($n+1$) – ne onoga *umesto*, već onoga *i*.²² S tim što ovo *i*, ukoliko želi da bude odista radikalno u svom pokazivanju mnoštva, mora računati i na *i umesto*. Drugim rečima,

¹⁸ Up. *ibid.*, str. 232.

¹⁹ *Ibid.*, str. 233.

²⁰ Up. *ibid.*

²¹ *Ibid.*

²² Lecercle, Jean-Jacque, *Deleuze and Language*, Palgrave Macmillan, New York 2002., str. 61.

priče su u stanju da svojim radom otkriju mnoge scenarije, od kojih su neki međusobno kontradiktorni, nesamerljivi, disparatni u svom odnošenju, dok su drugi kongruentni i udruživi.

U filozofiji priča se pojmovi svesti i samosvesti, uzeti na ovakav način, kao svojevrzne datosti, faktički nezavisne od jezika(-)priča, moraju radikalno problematizovati. Međutim, da li čitav projekat pada u vodu, kada se podseti na ovu fundamentalnu skopčanost svakog jezičkog manifestovanja sa generisanjem pripovesti? Može li se odbacivanjem ovih početnih „premissa“ Hegelove priče tvrditi nedostatnost same te priče, ili bi to bilo van duha filozofije priča, koja inisistira upravo na tome da svaka priča može i mora imati svoje mesto u određenoj pripovednoj konstelaciji? Drugim rečima, ovde se pitamo o tome da li možemo uopšte baratati pojmovima „početnih premissa“, na osnovu kojih bi eventualno bio odbačen određeni filozofski narativ (u ovom slučaju Hegelov), u korist neke (filozofije) priče, koja insistira upravo na tome da, ukoliko ima jezičkog događanja, ono je uvek pripovedno, a ne rečenično-iskazno. Kako bi ta sintagma „početne premissa“ uopšte figurirala bez sedimentiranog narativno-jezičkog tkiva, koje donosi vlastitu delatnost kroz raznolike pripovesti? To znači da se ne može naprosto ukinuti jedno jezičko-narativno igranje, koje svoj materijal dobija umnogome iz pravaca priča koje insistiraju na takvom formalno-logičkom ustrojstvu. Ne bi trebalo upasti u zamku bilo kakve primordijalnosti nekakvog ustrojstva, bilo ono označeno kao „logičko“, ili kako god drugačije, iako to nije u strogom smislu nikakva „zamka“, već takođe pokazatelj neke „same stvari“, ili možda toga na koji način jedna dominantna struja, oblikovana određenom narativnom konstelacijom, može biti u stanju da odredi dalje tokove pripovednih događanja i jezičkih pojava.

No, da se vratimo na pojmove samosvesti, svesti, opšteg, pojedinačnog, realnog po sebi i za sebe, obmane, itd. Rekli smo da oni za nas moraju figurirati kao krajnje zavisni od konkretnih priča u kojima se pojavljuju. Ti pojmovi načelno ne mogu stajati samostalno i nezavisno, kao uostalom ni bilo koje druge reči, ili pak rečenice. Reči i rečenice ne postoje van određenih narativa i mreža koje su oni u stanju da kreiraju –

tako je i u ovom slučaju.²³ To znači i da ne možemo ni na koji način izvršiti *disekciju* ovog Hegelovog teksta, već jedino *vivisekciju*, koja bi podrazumevala, u ovom konkretnom primeru, stapanje horizonta filozofije priča, kao priča filozofije, i Hegelovog narativa! Priče nemaju početak i kraj, sredinu, lokalitet, ali njihova topografska i temporalna neuhvatljivost je izveštaj na prvom mestu *jedne priče*, kontingentne i nepoopštive, a ne pokazatelj „objektivnih činjenica“. Zato se jeziku mora „dopustiti“ (on je to svakako već u stanju da čini) da se, kroz ovu priču o filozofiji priča upušta, recimo, u takvu, možda pomalo neočekivanu koaliciju, kao što je ovo prepoznavanje ludičkih momenata kod Hegela. Jezik i narativi uvek teže toj polifoniji; ali ona nije nešto što stoji latentno i čeka postvarenje. Ta polifonija je *uvek prisutna*, kao i jezik(-)priče, koji se najčešće uzimaju vulgarno i jednodimenzionalno, kroz određeno i često nereflektovano samorazumevanje i podrazumevanje. Priča o filozofiji priča pokušava da izvrši taj rad reflektovanja, ali ona mora jednako ozbiljno shvatiti vlastitu kontingenciju i nepoopštivost, upravo zbog toga da bi mogla istovremeno zahtevati svoj neometani razvoj, kojim se *računa baš na to da taj razvoj ne može biti neometan*, odnosno, da će druge priče neminovno imati (ili možda pak nemati) šta da kažu na tu (ili bilo koju drugu) priču. Tako se pokazuje autentičnije čisto narativno mnoštvo i kontingencija, nešto što bi se dalo naslutiti da je bilo u planu priče o dekonstrukciji, koja je takođe pokušavala da podstakne intervenisanje istim metodskim sredstvima na njoj, kroz dekonstrukciju dekonstrukcije. Sada slobodno možemo da kažemo da je to bilo izvodljivo jedino ovakvim pomeranjem, tj. pokazivanjem da je dekonstrukcija jedino moguća kao priča o dekonstrukciji, koja vlastitu dekonstrukciju ne može podsticati nikako drugačije nego putem narativa

²³ „Možda je najveći pronalazak bilo otkriće rečenice. Odatle bi možda drugi najveći pronalazak bilo ukazivanje njenog nepostojanja, pokazujući priče“. Schapp, Wilhelm, *Auf dem Weg einer Philosophie der Geschichten*, Verlag Karl Alber, Freiburg/München 2016. (Hg. Joisten, K., Schapp, J., Thiemer, N.), str. 38. Takođe: Schapp, Wilhelm, *Philosophie der Geschichten*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 2015. (Hg. Joisten, K., Schapp, J.), str. 166.

o tome. U krajnjem, dekonstrukcija, takođe, nikada nije sebe zamišljala kao „anti-hegelijansku“, jer bi se to pokazalo višestruko apsurdno.

Što se tiče presude toga da li bi Hegelov narativ, tj. *narativi*, mogli biti uzeti u znak zagovaranja i dopuštanja toga da na površinu ispliva „polifonija“ priča, ne bi se trebalo mačevati sa bilo kakvim oblikom pokušaja rekonstruisanja Hegelovih *intencija*. Promašenost takvog poduhvata se ekspresno pokazuje. Iz tih razloga se, između ostalog, priča o filozofiji priča i manifestuje na ovakav način da dovodi u pitanje stalnost i postojanost subjektivnosti koja kao takva suvereno stoji iza nekog kazivanja i iskazivanja, kao pripovedanja. Riker nam je dao dobru naznaku i uvid u to, zahtevajući da pokaže da je svako konstruisanje identiteta narativno,²⁴ iako za nas u čitavom poduhvatu svakako nije bio dovoljno istrajan ili možda odvažan, poput nekih drugih autora. Sa druge strane, naša teza je da se tragovi te jezičke polifonije, odnosno čistog narativnog mnoštva, mogu pronaći čak i u onim narativima koji se označavaju kao autoritarni ili despotski. U krajnjem, tu bi se radilo o metafizičkim sistemima koji, kao narativne konstelacije zaljubljene u eho varijacija vlastitih priča podržavaju i podstiču stanje podražavanja koje nalikuje stanju autistične eholalije – tamo gde se ona ne čuje, ne bi trebalo da se čuje ništa. To je pokušaj oktroisanja jezika, suspendovanja njegovih kreativnih potencijala za deskripcije i redeskripcije. Ali smatramo da se jezik ne može na takav način obuzdati i sprečiti njegova navala, koja nam uvek, ako ne otvoreno pokazuje, onda barem sugerše to čisto narativno mnoštvo. Takav je rad jezika, i kroz filozofsko pregalaštvo jezik možda i najupadljivije demonstrira tu polifoniju! Hegel tu neće biti izuzetak. Nekada su mu potrebni i drugi narativi, kao oni književnosti ili umetnosti, ali podsetimo: nikakva kvalitativna razlika ne stoji između njih, nikakva granica, nikakav presek stanja ne može dozvoliti i omogućiti konačnu podelu rada i podelu uloga, bilo da ta postrojavanja dolaze iz tabora filozofskih, naučnih, književnih ili nekih drugih narativa. Jezik se raspodeljuje u prvom redu na i kroz različite priče. Te priče se dalje staraju o svojim sadržajima na raznolike načine, ali uvek kroz sledeće priče. Stoga priče filozofije, nauke, ili

²⁴ Up. publikacije poput trilogije *Vreme i priča*, te *Sopstvo kao drugi*.

književnosti bivaju razdeljene prvenstveno na osnovu sedimentiranih pripovednih mreža, koje su jedino po određenom principu običaja ili navike u stanju da naprave ove podele. Filozofija rada filozofije bi za nas podrazumevala ovo, svakako Hegelovim pričama podstaknuto, samoreflektovanje jezika kao pripovednog, kao i određenu fenomenologiju priča, koja pokazuje da je rad jezika takav kakav jeste samo zahvaljujući ovim dominantnim narativnim mrežama, koje favorizuju određene priče i jezička manifestovanja. Te priče i ta manifestovanja nikako nisu nužna i jedina moguća. Mišljenja smo da nam se Hegelovim narativima to na nedvosmislen i odlučan način može pokazati, kada se ulože naponi i prevaziđu šumovi tema priča koji razumljivo mogu delovati ne samo kao puki distraktori, već i povodi za genuinu brigu o potentnosti tog narativa da pruži povod za njegovo pozitivno valorizovanje u svetlu ove filozofije priča. Fenomenologija priča u ovom smislu bi pretpostavljala i upućivala najpre na osobenu fenomenologiju rada jezika.

Hegel, u nastavku, navodi: „Samosvest ima za svoj predmet čistu kategoriju, ili ona jeste ona kategorija koja je postala svesna sebe“.²⁵ Jezik, za razliku od *ove svesti* (ali ona je uvek data samo kao narativno čvorište, tako da se *razlika*, u strogom smislu, ukida!), nikada ne odbacuje sve suprotnosti, već ih drži u određenom stanju napetosti, kroz čisto mnoštvo priča i kontingenciju i nepredvidivost njihovog manifestovanja. Uslovljavanje bilo kakvog tvorenja takođe ne može biti odbačeno, jer je uvek jezik kao priča uslov mogućnosti. Jezik, bivajući „čistim naracijama“, kreće se kroz ova mnoštva, koja upravo svojom mnoštvenošću sugerišu to da kretanja mogu biti raznolika i da su u ovom smislu ona nepoopštiva. Neke priče mogu upregnuti svoje napore da pokažu da je ovo kretanje ništa drugo do kretanje jezika ka samom sebi, druge da je to kretanje uvek usmereno ka nečemu što ovome izmiče, treće se ne upuštaju u takve generalizacije, četvrte... itd. „Time je svest odbacila svaku suprotnost i svako uslovljavanje svoga tvorenja; ona kao čista polazi od sebe i ne kreće se ka nečemu drugome već ka samoj

²⁵ Hegel, G. V. F., *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd 1986. (prev. Popović, Nikola M.), str. 233.

sebi“.²⁶ Ali ovo „odbacivanje“ nije učinjeno apsolutno, već je ono omogućeno samo određenim narativnim horizontom – ovom pričom o filozofiji priča smo, sa jedne strane, odbacili ovo odbacivanje, tj. pokazali smo da je svest „uslovljena“ jezikom(-)pričama; međutim, sa druge strane, treba ponuditi ovoj priči o filozofiji priča i reflektovanje svoje pozicije: da li ova priča o filozofiji priča vrši takođe jedno kategorično odbacivanje svakog uslovljavanja njenog tvorenja? Da li i ona kao „čista“ polazi od sebe i „ne kreće se ka nečemu drugome već ka samoj sebi“? Eto zbog čega ovaj narativ toliko insistira na opreznosti spram nekih tekovina i apela savremene filozofije, poput npr. „odbacivanja ontologije“, mogućnosti „post-metafizičkog mišljenja“, iako se za ovu priču o filozofiji priča može s pravom reći da dosta toga duguje upravom tim narativima.

U liniji priče filozofije priča bi bilo obratiti posebnu pažnju na ovaj *par excellence ludički* momenat kod Hegela, koji demonstrira to kako je fenomenologija *priče*, kao rad *jezika*, između ostalog, moguća:

„Pošto individualitet predstavlja stvarnost u samoj sebi, to se materijal tvorenja i svrha delanja nalaze u samom delanju. Stoga delanje izgleda kao kretanje jednoga kruga koji se u praznome slobodno kreće u samom sebi, neometano se čas proširuje čas sužava i potpuno zadovoljan igra samo u sebi i sa samim sobom. [...] Delanje ne menja ništa i ne ide ni protiv čega; ono je čista forma prelaženja iz stanja neviđenosti u stanje viđenosti, sadržina koja se prikazuje i iznosi na videlo dana nije ništa drugo do ono što je to delanje već po sebi“.²⁷

Ali fenomenologija *priče* već pretpostavlja *priče* i jezik; ne možemo govoriti o početku *priče* – *Ursprung*, *Entstehen* *priče* je nemoguće pronaći. Kao što, na Gogoljevom tragu, iza ove *priče* uvek „dolazi naredna“, tako se i temporalna dimenzija prošlosti mora neraskidivo vezati za postojanje *priče* ili narativne konstelacije. Na taj način se ustrojstvo prostorno-vremenskog rasprostiranja koje je dominantno (struktura prošlosti, sadašnjosti i budućnosti) pokazuje zavisno i vezano za jezičko-pripovedno događanje koje te strukture

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

donosi. Drugim rečima, prošlost, sadašnjost, budućnost zavise od priča, koje su uslov mogućnosti govora o tim instancama. Vreme i prostor ne stoje izvan jezika(-)priča, jer narativi omogućuju kako vreme, tako i prostor. Pomenuto *delanje* je uvek priča, kao, uostalom, što je i individualitet ništa drugo do čvorište različitih narativa. Ova „igra sa samim sobom“ za nas može biti shvaćena samo kao igra jezika, ali jezik je za nas uvek u stanju tvorenja i pokazivanja čistog pripovesnog mnoštva: ako igre ima, ona je neprestana igra narativa. To da li se on baš slobodno kreće u praznome, u krugu, da li se neometano proširuje i sužava, da li je ta igra obojena ovim ili onim sentimentom, ipak je na pojedinačnom narativu ili narativnoj konstelaciji da za sebe donese tu odluku putem jezičke (re)deskripcije, što ne znači da uopšte mora da je donosi, tj. da ta tema na bilo koji način mora da bude obuhvaćena u tvorenju neke pripovesti. Opisi tog tipa, kao i sama pripovest, ni na koji način nisu nužni, kao što nužno nije ni to da deskripcije budu zauzete uvidima o tome kako *delanje* nešto menja ili ne menja, da li ide protiv nečega, ili ne, je li čista forma prelaženja iz stanja neviđenosti u stanje viđenosti, da li se ta sadržina mora razumeti kao ono što je samo to *delanje* već po sebi, itd. Na konstataciju da: „*Delanje* jeste po sebi, – to je njegova forma kao zamišljenog jedinstva; i *delanje* jeste stvarno, – to je njegova forma kao bivstvujućeg jedinstva; sâmo *delanje* jeste sadržina jedino u toj odredbi jednostavnosti nasuprot odredbi svoga prelaženja i svoga kretanja“, podstaknuti smo da postavimo pitanje o tome koja bi bila tačno razlika između „zamišljenog“ i „bivstvujućeg“ jedinstva, te kakvo bi bilo „nestvarno“ *delanje*? Ukoliko ima najpre priča, onda sve ove distinkcije postaju krajnje sumnjive.

DUHOVNO CARSTVO ŽIVOTINJA I OBMANA ILI SAMA STVAR

Konkretizovanje *das geistige Tierreich* odeljka Hegel počinje bližom odredbom i eksplikacijom individualiteta:

„Taj po sebi čisti individualitet jeste, pre svega, opet jedan pojedinačni i određeni individualitet; stoga apsolutni realitet, za koji taj individualitet sebe smatra, jeste, čim on njega postane svestan, opšti apstraktni realitet, koji, budući bez ispunjenja i sadržine, predstavlja samo praznu misao te kategorije. – Treba videti kako se taj pojam po

sebi samom realnog individualiteta određuje u svojim momentima i kako za taj individualitet njegov pojam o samom sebi stupa u svest²⁸.

Mi bismo, pre svega, morali reći da je ovaj način određivanja koji se predlaže ili zahteva, uvek narativan – kao, uostalom, što je i sam taj zahtev jedino tako moguć. Filozofija rada filozofije, ako želi da bude verna bilo kakvom pokušaju (samo)reflektovanja, prvenstveno mora vlastitom jezičkom tkivu pristupiti preko i kao priča filozofije rada, te je kao takva suštinski priča filozofije priče, pošto je svaka delatnost uvek i na prvom mestu neka *pripovest*. Što se tiče odnosa i eventualne koalicije, preklapanja sa jedne strane Hegelovog narativa i sa naše strane ove priče o filozofiji priča, deluje da one tek zajedno bivaju u stanju da omoguće ovaj narativ o filozofiji rada (filozofije). Čak i uz neminovno priznavanje i prepoznavanje svih mogućih razlika između ovih narativa, ne možemo poreći određenu kongruentnost, koja se da očitovati i u samom izrazu prevodivosti i nadopuna koje jedan drugom pružaju ovi narativi. Zbog toga, između ostalog, kao što smo pomenuli, priča filozofije priča insistira na izrazitoj opreznosti kada se povede razgovor o „post-metafizičkom“. „Metafizičko“, „post-metafizičko“ samo su odrednice priča sa nekim zajedničkim temama i motivima, unutar narativne konstelacije kojoj deluje da i dalje nedostaje predloženo jezičko reflektovanje o sopstvenim sadržajima kao nužno pripovesnim. Šta je ono što se dobija ovim uvidom? Prepoznajući čisto mnoštvo priča, njihovu kontingenciju i nepoopštivost, priči o filozofiji priča se, nakon utvrđivanja ove postojanosti narativno-jezičkog tkanja, otvara prostor za intervenisanje na bilo kojem mestu koje bi slučajno ili sa nekom namerom zaboravljalo ovaj uvid (koji je, svakako, „uvid“ i „zaborav“ jezika(-)priče). Motivacija za održavanje takvog stanja zaborava može biti različita – od pokušaja forsiranja narativne konstelacije koja, samo po principu pripovesne navike, traži i teži tome da bude jedina vidljiva jer je, navodno, „krajnja *Istina*“, do toga da se naprosto bez pardona zahteva dalja vladavina, na osnovu već uspostavljene autoritarnosti. Priča o filozofiji priča donosi ovaj „narativni metod“, kojim je u svakom trenutku moguće razbiti iluziju priča koje uspostavljaju bilo kakvu vrstu

²⁸ *Ibid.*, str. 233.

dogmatizma ili despotizma. Zbog toga se, uostalom, toliko insistira na radikalizaciji uvida kontingencije, koja ni na koji način ne zaobilazi ni ovaj narativ. Njegov rad je omogućen na prvom mestu radom filozofije i njenih pripovesti, što nikako ne znači da se druge priče i konstelacije ne pronalaze unutar filozofije. Ako ima narativnog mnoštva, ono se uviđa možda i najjednostavnije kroz ova neprestana jezička prelivanja i pretakanja narativa jednih u druge, gde se nikada ne pronalazi granica, kraj ili početak onih pojedinih. Narativi filozofije nisu u povlašćenom položaju u odnosu na, primera radi, književne ili naučne, kao što ni potonji nikako nisu u odnosu na filozofske. Zato je preporučljiva određena vrsta skepse spram svake pripovesti koja za sebe tvrdi da je na neki način superiornija od ostalih. Bilo da se radi o povremenoj „neskromnosti“ filozofije ili nauka, koji bi da putem svojih različitih sistema i disciplina utvrde neko „činjenično stanje“, ili pak o književnoj i umetničkoj „nepretencioznosti“ kojom se tobože sputavaju takvi porivi, treba zadržati distancu od takvih, ili bilo kojih drugih monohromatskih posmatranja stvari. Jer filozofiju i nauke je, takođe, u zavisnosti od priča, moguće označiti kao krajnje „skromne“ delatnosti, kao što i književnom i umetničkom diskursu etiketa pretencioznosti nikako nije strana. Upravo zbog toga je uvek uputno znati sa kojom pričom, konkretno, imamo posla – jer generalizacije bilo kojeg tipa donose ovakve nesuglasice. Za nas, zbog toga, „kišobran termini“ poput „filozofija“, „nauka“, „književnost“, „umetnost“, itd. nikada ne mogu pod svoj opseg do kraja sakupiti samo jedan način manifestovanja i samo jedan vid delatnosti. Stoga je krajnje nepreporučljivo i banalno praviti striktno podele između „filozofskog“ i „naučnog“, ili pak „književnog“, „umetničkog“, ili bilo kojeg drugog rada jezika(-)priča.

LITERATURA

- Bakhtin, Mikhail, *Problems of Dostoevsky's Poetics*, Theory and History of Literature, Volume 8 (ed. and trans. Emerson, C.), University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 1999.
- Bakhtin, Mikhail, *The Dialogic Imagination*, University of Texas Press, Austin, 1981. (ed. and trans. Holquist, M., Emerson, C.)

-
- Barthes, Roland, *The Rustle of Language*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1989.
- Baugh, Bruce, *French Hegel. From Surrealism to Postmodernism*, Routledge, London and New York, 2003.
- Guerrero, Miguel D., *The Academic Animal is Just an Analogy: Against the Restrictive Account of Hegel's 'Spiritual Kingdom'*, Stance, Volume 9, April 2016.
- Hegel, G. V. F., *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd, 1986. (prev. Popović, Nikola M.)
- Lecerle, Jean-Jacque, *Deleuze and Language*, Palgrave Macmillan, New York, 2002.
- Niče, Fridrih, *Knjiga o filozofu (Saznajnoteorijski uvod o istini i laži u izvanmoralnom smislu)*, Grafos, Beograd, 1987. (prev. Aćin, J.)
- Pinkard, Terry, *Shapes of Active Reason: The Law of the Heart, Retrieved Virtue, and What Really Matters*, u: *The Blackwell Guide to Hegel's Phenomenology of Spirit* (ed. Westphal, Kenneth R.), 2009.
- Schapp, Wilhelm, *Auf dem Weg einer Philosophie der Geschichten*, Verlag Karl Alber, Freiburg/München, 2016. (Hg. Joisten, K., Schapp, J., Thiemer, N.)
- Schapp, Wilhelm, *In Geschichten Verstrickt. Zum Sein von Mensch und Ding*, Vittorio Klostermann GmbH, Frankfurt am Main, 1985. (5. Auflage 2012.)
- Schapp, Wilhelm, *Philosophie der Geschichten*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2015. (Hg. Joisten, K., Schapp, J.)
- Silverman, Hugh J., *Inscriptions: After Phenomenology and Structuralism*, Northwestern University Press, Evanston, 1997.
- Vaihinger, Hans, *Die Philosophie des Als-Ob*, Verlag von Felix Meiner, Leipzig, 1922.
- Vereme, Donald Phillip, *Hegel's Recollection: A Study of Images in the Phenomenology of Spirit*, State University of New York Press, Albany, 1985.

NEMANJA MIĆIĆ

Novi Sad

THE STORY OF THE PHILOSOPHY OF STORIES AS
THE PHILOSOPHICAL ACTIVITY AND THE
PHILOSOPHY OF (PHILOSOPHICAL) WORK:
STUDIES ON NARRATIVE METHOD AS A
LINGUISTICAL ACTIVITY IN THE LIGHT OF *THE
SPIRITUAL ANIMAL KINGDOM* FROM HEGEL'S
PHENOMENOLOGY OF SPIRIT
(PART I)

Abstract: In these studies we will try to take a somewhat different approach, by way of the story of the philosophy of stories, towards a philosophy of (philosophical) work, which can be inferred from the section *Spiritual animal kingdom and deceit, or 'the matter in hand' itself*, which can be found in Hegel's *Phenomenology of Spirit*. Instead of following the well-established textual route concerning this matter, which often consists of interpreting this particular Hegel's narrative as the one which describes the traits of intellectual or academic work, or the work *in general*, we would like at first to present the idea that every activity is first of all language-based and simultaneously story-driven, as well as the notion that the result of every linguistic activity is always going to be some (contingent) story. These stories actualize themselves only by continuously referring to other stories, in the pure narrative multiplicity, which language manifests fundamentally. If there is any work or activity whatsoever, it is language and narrative-bound. We shall also determine how helpful this Hegel's study and its speculative character could be, in an attempt to elucidate the story of the philosophy of stories as the philosophy of (philosophical) work.

Keywords: narrative, story, multiplicity, contingency, work, philosophy, activity, Hegel, *Spiritual animal kingdom*

Primljeno: 19.2.2019.

Prihvaćeno: 9.5.2019.